ԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՍԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԴԱՑ ՀԱՄԱՐ
Տլ. Սթ.
Տարեկան 1 50
Վեցամսեայ 75
Եռամսեայ 40
ՕՏԱՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան 10 ֆրանք.
Բաժանորդագին կանխիկ վճարելի

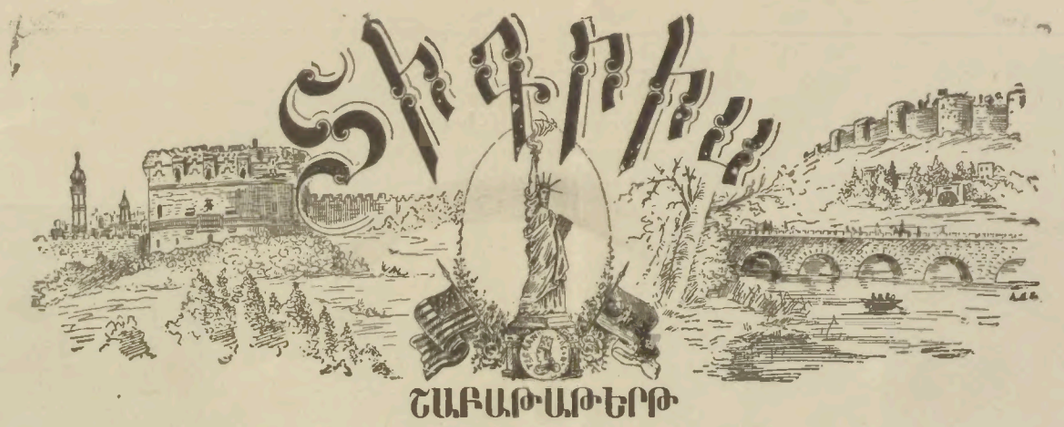

ՀԱՍՑԷ
To the DICKRIS PUBLISHING CO
301 East 34th St., New York City

Entered at the Post Office at New York as Second-Class Mail. Matter.

Խմբագրութեան ղրկուած ծրար կամ նամակ ետ չեն ղրկուիր։

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Բ. ՏԱՐԻ, թիւ 81 — ՆԻՒ ԵՈՐՔ, ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 3 1899 — ԳԻՆ 10 ՍԷՆԹ

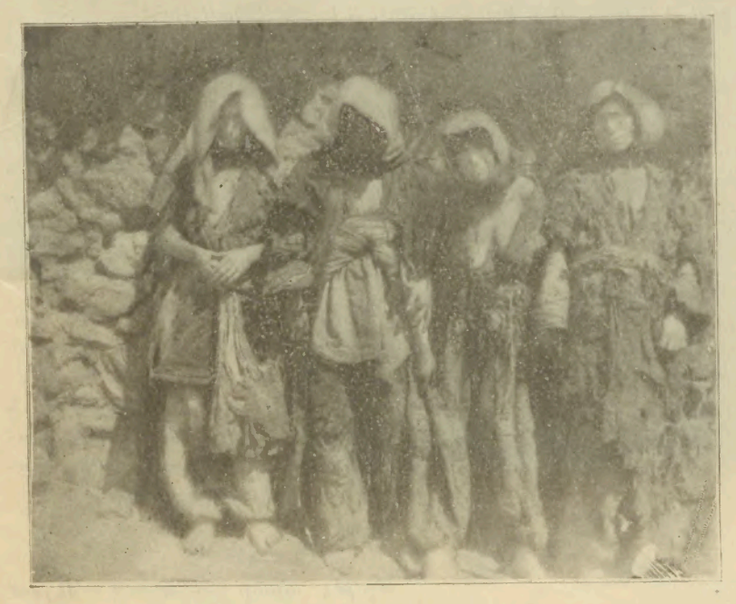

ԱՍՏՈՒԱԾ ՍԻՐԷՔ ԲՐԴՈՒՋ ՄԸ ԽԱՑ

Մեր սիրան ու հոգին քու հոգուն դուրպան,
Հրեշտակդ Հայ աղգին ՀԱՅՐԻԿ ջան,
դարձիր դէպի ՎԱՆ։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻ ԱՆՏԷՐ ՈՐԲԵՐ

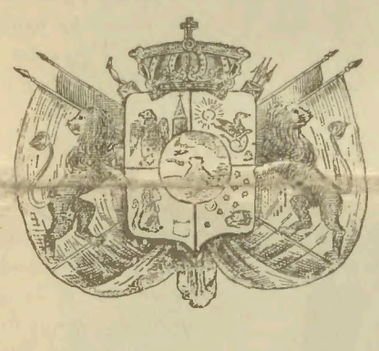

ԱՐԵՒ

Ի՞նչ եղար, մէկ դուրս արի, Հայոց արեգակ ի՞նչ եղար,
Թողնելով որդիքներդ խաւար մութի տակ, ի՞նչ եղար
Բաւականին ժամանակ է հեռանալդ մեզանից,
Ապրում ենք առանց լուսոյ այսքան ժամանակ, ի՞նչ եղար...

—

Մասնաւոր շառաւիղդ մօտ տարիներդ ցոյց տուիր,
Ազգի մէջ բարձրացուցիր աղմուկ աղաղակ, ի՞նչ եղար։
Քո գիւցազուն անարատ մանուկներդ այսքան տարի
Խաւարի որդիքներուն թողեր հպատակ, ի՞նչ եղար...

—

Սառեցաւ մեր արիւնը ցուրտ հոգմային պաղութիւնից,
Եկ հասի՛ր, լոյս ջերմարար, կենդանի կրակ ի՞նչ եղար։
Լուսաւոր աշխարհներից նոր դուրս քալող արևի պէս
Մէկ դուն էլ խղճի արի, ցոյց տուր նշանակ, ի՞նչ եղար...

—

Ափսոս ենք մենք, խղճամեզ, աղնիւ լուսարար թագուհի,
Ընծայէ մանուկներուս արժանի պսակ, ի՞նչ եղար...
Կեանք կուտան ողջ մարդիկը, Ջիւանին էլ քեզի համար
Դուրս արի պայծառ լուսով ազատ համարձակ ի՞նչ եղար։

ԱՇԸՂ-ՋԻՒԱՆԻ

—

* * *

Ով որ պատմութեան ծանօթ է նա գիտէ մեր քաշած ցաւերն.
Պատմագիրներ մեզ խնայելով պատմել են նորա սակաւերն։

* * *

Մեր ամէն այնքան թանձր է, որ ամէն հոգմ վանել չէ կարող.
Մեր ցաւը ամենայն բժիշկ լու պարզարանել չէ կարող։

ՍԷՑԵԱՆ

ԽԱՀ... ԽԱՀ...

(Պատկեր մը Վանի սովէն)

Ա.

Խա՛ց... խա՛ց...
—Թա՛ք... թա՛ք... թա՛ք...
Ու ցուրտ լռութիւն։
—Թա՛ք
.....
—Աստուած սիրէք, բրտուէջ մը խաց, անօթի մեռայ։ Քո արևու սատաղէն։ Աստուած քո կանաչ կարիչ պահի, ա՛ղ.... քա՛.... տի՛.... ու կուլար։

—Աստուած տա՛յ... Լսուեցաւ խուլ ու մեռելական ձայն մը դրան ետևէն։

Դուռը չբացուեցաւ։

Պաղատական «Թա՛ք.. թա՛ք..» կը շարունակէր անվերջ, դռները կարծես մշանջենական պատժի մը ենթարկուած՝ կը ծեծուէին անդադար։ Եւ ողբաձայն «ա՛ղ....քա՛.... տի՛» կուլար ու կուլար։

Եւ այդ լալկան «աղքատի՛»ն շարունակ լացեր է մեր դուռների վրայ։

Այժմ «աղքատի»ն ձայնը աւելի դառն կը լսուէր ու ամեն կողմէ կը բարձրանար ադիոզրմ աղաղակը՝ խա՛ց.... խա՛ց....

Ու նա կը շարունակէր։

—Թա՛ք.... թա՛ք.... թա՛ք.... ա՛ղ....քա՛....տի՛....

Ու կիջնար ձիւնը, կը փչէր փուք ու սլուլը, ու կը շուար քամին, ոռնոց մը կ'արձակէր մերկ բարտենին հովին շփման տակ, և ճիւղակտուր լացող ուռենին բուի մը նման կը վայէր «պո՛ւյ, պո՛ւյ.... ցո՛ւրտ, ձի՛ւն, փո՛ւք...., կը բարձրանար ու կը բարձրանար ձիւնի կոյտը ու կը դիզուէր Վանի փողոցները։ Սառած, բևեռ կարած առուակը կը ճարճաթէր ձիւնին ահէն։

«Աղքատի»ն դուռնէ դուռ կ'անցնէր, կուլար ու կը մուրար, սակայն դարձեալ սառած ձեռուքները հացի պարապ պարկին մէջ կը տաքցուէր։ Կը վրնջէր, կիսամերկ մարմինը մահացու ցուրտին տակ կապտած կը պատռէր շերտ շերտ և արիւնը կաթ, կաթ կը գլորէր։ Կը դողա՛ր, կը դողա՛ր ու կուլար։ Եւ արցունքը այտերուն վրայ կը սառէր...

Վո՛ւյ, վո՛ւյ, կը սարսռէր խեղճ կինը...

Բ

—Թա՛ք.... թա՛ք... թա՛ք....

Լսուեց դռան կոչնակին ձայնը, մուրացիկին աղաչանք, պաղատանքին հետ։

—Մայրի՛կ, բաց դուռը թող Աղքատ ներս գայ։ Դուրսը ցուրտ է, կրնայ մեր Թոնիրին վրայ քչիկ մը տաքնալ։ Մայրի՛կ աղքատին տոպրակին մէջ անպատճառ հաց կըլլայ։ Նա հաց կը ժողվէ։ Ես տեսած եմ անոր տոպրակը միշտ ուռած կըլլայ հաւաքած հացերի կտորներով. մենք չատ անգամ իրեն տուած ենք, այժմ ալ նա մեզ չի մերժեր կըշտացնել.... Մայրի՛կ....

—Աստուած տա՛յ.... օրհնութեամբ շաղաղուած մերժողական վճիռը արձակեց մայրը, մտածելով որ դուրսը ցուրտ է, մուրացիկ ցուրտին սպասեցնել մեղք է։

—Չէ՛ որդի՛ս, դարձաւ մայրը դէպի իւր փոքրիկ Արսէնը, «Աղքատ» այսօր հաց չո՛ւնի իւր տոպրակին մէջ, որովհետև այժմ ամէնքը աղքատ են։

—Թող չունենար մայրի՛կ, գէթ կը տաքնար Թոնիրին վրայ։ Ո՛ւյ, քամին ի՞նչպէս կը փչէ, փո՛ւք, ցո՛ւրտ։ Եւ մանկիկը վերմակին մէջ կը պլլուէր ցուրտին ահեն։

Մայրը կը խղճահարուէր ու արդար զղջում մը կ'ունենար։

—Մա՛.... անօթի՛ ենք, լսուեցան երկու նուաղած ձայներ։

Անօթի՛ ենք։ Մօր մը սիրտ միայն կրնար զգալ այդ բողոքի անհուն ցաւը։ Կը կտրատէր, կը կըրծէր իր ներսը քամուող արցունքները խեղդելով։ Կը մաշէր, առանց զգալու թէ ինքն ալ անօթի էր։

Երկու սիրուն մանկիկներ էին. Թոնիրին վերմակին տակ կծկուած։ Փոքրիկ ակնարկ մը ցոյց կուտար քաղցէն նուաղած մեռելային դէմքերի արտայայտութիւնը։ Խղճուկ նուոցով մը կը մորմոքէին։ Փակ աչքերնուն հացերի դէղեր կը պատկերանային, կուզէին ուտել, հա՛ց չը կար....

—Մա՛.... անօթի ենք, դարձեալ կրկնուեցաւ մաշող աղաղակը։

—Քիչ մըն ալ համբերեցէք սիրելիներս.... կերակուրը կ'եռայ արդէն, շուտով կ'եփի.... դրացի տունէն ալ կրնամ կտոր մը հաց բերել....

Մայրական բազուկները կը փաթթուէին մանկիկներուն և համբոյրները կը հովցնէին մօր սիրտը, և կարծես կազդուրում մը կուտային նուաղած փոքրիկներուն։ Եւ արցունքը գաղտնի կը հոսէր։

—Հիմա կը բերեմ։ Մայրը կը բաժնուէր։

Օճախը կը մխար։ Բոցը ամպուզամպ օրուան մթութիւնը կը փարատէր։ Պատուկը կեռար։ Հին կօշիկի կտոր մը կաշի էր որ կ'եփէր անոր մէջ։ Կ'եփէր ու կծու ճաքպահոտ, գոլորշին կը բարձրանար. կը տարածուէր մուխի խաւերուն մէջ։

Կ'եռար ու կ'եռար, կերակուրն էր որ կ'եփէր։

—Անօթի՛ ենք.... Նոյն սրտաշարժ ձայնը ու գալկացած մանկիկները կը գրկուէին իրար համբուրելով։ Ի՞նչ էր այս, անօթութի՛ւն և մանկական անմեղ համբոյրներ...

* * *

Թա՛ք, թա՛ք, թա՛ք...

Կը շրջէր մայրը դռնէ դուռ կըտոր մը հաց մուրալու սոված որդիներուն համար։

Դրան հարուածները դանդաղ չէին։ «Աղքատի» հարուած չէր այս, կը բացուէին դռները, պատասխանը կըստանար և արցունք սրբելով կը շարունակէր՝

—Թա՛ք, թաք, թաք։

Թա՛ք, թա՛ք, հոմանիշ այդ տխուր կոչնակներին՝ խա՛ց... խա՛ց... Ու կը վերանար ժողովրդին ողբը՝ սո՛վ.... սո՛վ....

Քամին ալ չէր շվացներ, բուքն ալ չէր փչեր, ձիւնը կիջնար մաղ մաղ և կը կուտակուէր դէղ դէղ։

«Ա՛ղ... քա.... տի՛»ն կըսէր՝ Ա՛խ, երանի այս ամբողջը ալիւր դառնար։

Գ.

—Անօթի եմ Արսէն, մայրիկը չեկա՞։

—Աչօտ, ես ալ անօթի եմ։

—Բրդուջ մը հաց, Արսէն, կը մեռնիմ։

—Չկա՛յ... ճնշող ու ցաւոտ պատասխան մը։

—Մայրիկը չը պի՞տի բերէ։ Չէ որ նա ըսաւ թէ կերթամ դրացիի տունէն հաց բերելու։

—Կը բերէ։

—Անո՞թի եմ.... Կուլար Աչոտ, սուր ճիչ մը կարձակէր ու մարած աչուքները կը փակէր... խուլ նուոցներ հառաչանքի հետ կարձակուէին։

Արսէնը աւելի մեծն էր։ Ինքն ալ նուաղած էր մարելու ասիճան։ Վազեց պուտուկին մօտ, բոցը կը բարձրանար, պատուկը կեռար, ինքը մօտենալ չկրցաւ։ Ուր դիմեց, ուր նայեց հացի փշրանք մը անգամ չը կրցաւ գտնել։ Ինքն իրեն մտածեց, չէ՞ որ մայրիկը թէ հաց և թէ կերակուրը Թոնիրէն կը հանէր, ուրեմն այնտեղ պիտի կրնար ուտելու որևէ բան գտնել։

Դարձեալ մօտեցաւ Թոնիրին։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐ

ՃԱԽԱՐԱԿ ՄԱՆՈՂ ՎԱՆՑԻ ԿԱՆԱՑՔ

Մռեց։ Թոնիրը դատարկ էր։ Կակուղ ու գեղջ մոխիրը իր ճանկերի մէջ լեցուեցան։

—Ի՞նչ լաւ ուտելու բան, խորհեց փոքրիկը։ Ճանկ մը իր բերան նետեց, ճանկ մըն ալ Աշոտին։ Հացը գտած էր....

Աշոտը աչքերը բացաւ, եղբօր երեսին նայեց, բերանը շարժեց, կը յուսար իր անօթի փորը կշտացնել. ճնշում մը զգաց ու խեղդուկէ մը լուռ մարեցաւ։

Արուէնը կարծես կուլ տալ փորձեց, շունչը կտրուեցաւ, նուաղ ու դեղնած այտերը կասկապուտ կարեցան, աչքերը լայն լայն բացուեցան արեան շերտերով. գետին փռուեց, Հեղձամղձուկ հառաչներ արձակեց։ Կը փորձէր շնչել և կաւացած թանձր մոխիրը կը փակէր բերանը.... բիբերն իսրն ընկան.... ոչ մի ձայն.... մարեցա՛ւ....

Գերեզմանական լռութիւն .. մահու պաղ քրտինք մը կ՚անցնէր մանկիկների ճակատին և սև քօղ մը ցուրտ ու անշարժ դիակները կը ծածկէր.... մա՛հ....

* * *

Մայրը կարը մը հաց ձեռքին ներս կը մտնէր ուրախ, ուրախ։ Իր սրդուոց հաց բերած էր....

* * *

Ու «Ա՛ղ....քա ...սի՛»ն կը շարունակէր ձիւնի մէջէն՝

—Թա՛ք ... Թա՛ք.... Թաք....

Ու արձագանք կը կրկնէր սովատանջ աշխարհը՝

—Խա՛ց.... խա՛ց....

Վ. ՇԱՀԷՆԻ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԻՆՔՆԱԴԱՐՄԱՆՈՒՄԻՆ ԴԻՄԵՆՔ

Ով կրնայ մեր ազգային ուրախութեան մարը մտնելուն և ցաւերու գիշերին սկզբնաւորութեան թըւականը ըսել։ Մեզ շրջապատող միջավայրին առաջին ծանօթութիւնը ունեցեր ենք սրտերնուս վրայ բացուած վէրքով մը՝ յորմէ յետէ վիրաբելից կեանքով մը ապրած ենք։

Զնծաղիկին նման, որ ձիւնին տակ կը ծլի, մենք ալ ծնած, սնած ու ապրած ենք սովի, սրի ու կըրակի հալածանքի տակ։ Կարծես դիւցազնական ցեղ մը ըլլալու կոչումը ունենալու համար է որ ադէտը եղած է մեր մայրը, արհաւիրքները մեզի սնունդ տուած են և կատաղի գոհներու կեանքով մը ապրած ենք շարունակ։

Մարմնոյ մը ստացած վէրքերը դրսէն միայն տրուած դարմաններով չեն բուժուիր. եթէ ներքին կեանքին կրակն ալ չորբէ ախտաւորումը, չվերաշինէ պատճառուած քայքայումը. Արտաքին դարմանները կօժանդակեն միայն կեանքին՝ որ իր գործը աւելի փութով և ուժգնութեամբ կատարէ. իսկ փրկարար դերը միշտ ինքնադարմանումին՝ ներքին կեանքինն է։ Հայոց հին ու նոր պատմութիւնը ապացուցած է զայս և այդ պաշտելի իրականութեան առջև է որ անմահ բանաստեղծը երգած է,

«Մի՛ դուք ձեր յոյս մի՛ աւանդէք օտարին
Մի՛ խոր վէրքերդ ցուցնէք անգութին։»

Վերջին տարիներս հայոց նոր բանոր վէրքերու թուական մը բացին ջարդին պակաս թողուցածը սովը կը լրացուցնէ։ Արդ ինչպէս հին ժամանակաց մէջ՝ նոյնպէս և այժմ յենլով ազգային կեանքին վրայ դիմելու ենք մեր ինքնադարմանումին, թող այդ կեանքը հայրենասիրութեան կայծերովը բոցավառի ու հրդեհի։ Ազգային ցաւերը ազգային սրբագործութեան բովը, և ազգային վերածնութեան երկունքը եղած են. այդ ցաւերը լքումի մեռելատանին մէջ խանդավառութեան հըրդեհը բռնկցուցեր են. ուր մեռեալ ժողովուրդը յարութիւն առած՝ դիւցազնական մարտնչումներով ազատութեան յաղթանակը տարած է։ Մեր ալ ազգային գոյութեան կռուի փոյն է որ կը հնչէ. արութեան, ճիգի և անձնուիրութեան ժամն է. ուրեմն անյողդողդ կամք, աննկուն ոգի և անսպառ կորով ի հանդէս բերելու վայրկեանն է։ Որքան բազմանան մեր վէրքերը, ո՛րքան շատնան մեր ցաւերը այ՚նքան ևս առաւել կորով և վճռականութիւն ցուցընենք, գիտնալով թէ ցաւերու երկունքէն նոր կեանքի ծնունդը պիտի ունենանք, վաղ թէ անագան և թէ յուսահատութիւնը մեզ վիժում պիտի պատճառէ։ Ներքին առողջ գիտակցութիւնով մը կազդուրինք, դարմանենք մենք զմեզ. խնամենք մեր սրբերը. հաց տանք մեր սովեալ եղբայրներուն. անոնք հայ աշխարհին պահապան հրեշտակներն են. թող ապրին անոնք որ անոնցմով ապրի ազգը, կանգուն մնայ հայրենիքը. անոնցմով է որ վառ պիտի մնան մեր ազգային յոյսերը։

«Կեանքը կռիւ է,» ըսուած է. մեր կեանքի ներկայ կռուին մէջ է մեր ազգային ապագայ վերածնութիւնը, եթէ գիտնանք մեր ոգին բարձր պահել, գիտնանք մեր պարտականութիւնները անվհատ կատարել։ Գարնան, ախտաւոր կենդանիները կեանքի զօրաւոր ներգործումներուն չդիմանալով կը մեռնին. իսկ ընդհակառակն առողջ կազմ ունեցողները կը կազդուրուին։ Ասանկ ալ մեր ազգային կեանքի այս յուզեալ շրջանին մէջ այնպիսիները որ բարոյապէս ինկած են կը լքանին և կը մեռնին. իսկ անոնք որ բարոյական կորով ունին նոր ոգևորութիւն և նոր այժ կըստանան, և ինքնադարմանումի կենսաւէտ արծարծումներով կապրին և կապրեցուցնեն ազգը։

Արդ անվհատ կամքով մը մեր ազգային ինքնադարմանումին գերագոյն ճիգերը թափենք, ազգային ինքնօգնութեան ամենայեռուն միջոցը ի գործ դնենք, մինչև որ նոր բախտի առաւօտը ծագի մեզ ողջունելու և ողջագուրելու։

Գ. Պ. ՉԻԹՃԵԱՆ

* * *

Բաղդը դարձեր է ձեզի դէմ թըշնամի.
Մի՛ վհատիք. ցուցուցէ՛ք սիրտ հայեցի.
Չէ՛ կարող բաղդ յաղթել ազգին այն քաջի
Որ բաղդին դէմ կը կըռուի։

ՆԱՐ ՊԷՑ

ԹՇՈՒԱՌ ՀԱՑԵՐ

Ամէն օր նոր ցաւ, ամէն օր արցունք,
Հայե՞ր, արտասուա՞ց առած էք կնունք.
Ամէն դառնութիւն, վիշաք դժոխքեր
Ձե՞զ միայն պահուած են թշուառ հայեր։

Հայրենիք ձեր ոուրբ՝ աւերակ տըխուր,
Վրան արիւնռուչտ կախված քիւրտին թուր,
Զունիք ըստացուածք, դողայք տիւ գիշեր.
Կեա՞նք է ձեր կեանքը, ո՞վ թըշուառ հայեր։

Կուլայք... բայց ո՞վ ձեր տեսաւ արտասուք,
Ո՞վ կը լսէ ո՞վ երբ հեծեծէք դուք.
Ձեր ճակատագիր կարծված են վշաեր,
Որո՞ւն փոյթ ձեր վիշաք, վա՜հ թըշուառ հայեր։

Աշխատէ՛ն են օտարք.—իսկ դուք աւելի
Միթէ գո՞ւթ ունիք ազգիդ եղկելի.
Հայրենեաց ցաւոց ո՞չ դուք անտարբեր
Օտարի նըման կը նայիք, հա՜յեր։

Եսութիւն անգութ սրտերնիդ դրաւած
Գանտ ագահութեամբ հարուստք կարկամած,
Այն ատեն միայն կիմացուի կեանք ձեր.
Երբ ձեր եղբօր դէմ վառվիք, ո՞վ հայեր։

ՆԱՐ ՊԷՑ

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿ ՎԱՆԷՆ

Ապրիլ 8 Վան

Անցեալ թղթակցութիւնս կը վերջացնէի, «իսի՛ւ թէ նոր գոյժեր չունենամ ձեզ հաղորդելու», այսօր գուժկան մը կը դառնամ։ Այս սովի սուգի օրերին, Վան մեծ սուգ մըն ալ ուներաւ։ Նոր մահ մըն ալ, անփոխարինելի՛ կորուստ։ Եղիշէ Գուլտագճեանն ալ մեռաւ, Վանի միացեալ վարժարանաց Տեսուչը, Վանի երիտասարդութեան ոգին։ Բաղէշն ալ իրեն լաւ կը ճանչնայ, ուր չորս տարի, որպէս տեսուչ ապրած էր, և տեղւոյն վերածնութեան առաջին կարապետն է եղած։ Բոլոր դպրոցները մի շաբաթ փակուեցան ի նշան սուգի իրենց սիրելի տեսչին. բոլոր եկեղեցիները նոյն օր հոգեհանգիստ կատարացին։

Իր սեպագոյ դերեզմանին շուրջ բոլորած էր ամբողջ Վանը, իր ամբողջ սանիկները, որոնք կը մորմոքէին, որքի մը նման՝ հօր շիրիմին առաջ։ Ժողովուրդ արտասուքով թրջելով անմոռանալի շիրիմն կը հեռանար տխրամած։

Եղիշէ Գուլտագճեան 30 տարեկան էր, և իր ամուսնութեան ճիշդ երկրորդ օր անկողին կիյնար և երկամսեայ հիւանդութենէն վերջ զոհ կ՚երթար հիւծախտի։

Մահ մըն ալ, և նա թողուց անմոռանալի յիշատակ ազնիւ մարդու և անկեղծ ու տիպար գործիչի....

* * *

Պաշտելի ուսուցչիս և ապա պաշտօնակցիս մահը այնքան յուզած է զիս, որ գրիչս այս անգամ չի շարժիր, սակայն խոստումս ալ չեմ կրնար մերժել։

Անցեալ օր 16 սրբեր չկրնալով տանիլ տոմրինիկեան սրբանոցի զեղծումներին, ձգեցին և փախան Հայոց առաջնորդարան։ Սահեփան վարդապետը՝ Պոլիս Պատրիարքին դիմեց և հրահանգ ստացաւ զանոնք տեղաւորել Վարագի սրբանոցին մէջ։

* * *

Վերջին լուր մը գաւառներէն կը հասնի քաղաքս։ Կառավարութիւնը որ քանի մը տարիներէ ի վեր քուրտերին տուրքը բաշխած էր, այժմ խստութեամբ կը հաւաքէ։ Քիւրտերը նոր կը հասկնան և այժմ չափազանց ատելութիւն ցոյց կուտան դէպի թիւրքերը, և զարմանալի երևոյթ մը, օրը օրին համակրութիւն մը կաւելցնեն դէպ մեզ, եթէ այսպէս շարունակէ, մասամբ մեր դըրութիւնն ալ պիտի բարելաւէ ..

* * *

Մի՛թէ պիտի բարելաւէ։ Այժմ ալ գէշ չէ, մեր կուսակալը խելացի ու լուսամիտ անձնաւորութիւն մը ըլլալով, իր նախորդներու ոչ բռնապետութիւնն ունի և ոչ ալ բծախնդրութիւնը։ Բանտարկութիւններ դադրած են. գէթ խաղաղութիւն մը կը նշմարուի քաղաքին մէջ։ Բայց ի՞նչպէս լաւ բան մեր վիճակին համար։

* * *

Ո՛չ չեմ կրնար, քանի որ կասկածիմ այսօր Վան. և որպէս ակնարկս մը կը կրեմ վերջիր սրտիս վրայ։ Մեր սովն ու վիճակ հոգսրդած եմ և հետզհետէ անչուշտ լուրեր ալ կրստանաք։ Գիւղերու վիճակի մասին նկարագրելիք աւելի հոս կը գտնեմ գիւղէն ստացած նամակ մը, թող մեր չինական եղբայրը խօսի իր պարզ ու անպաճոյճ ոճով. Ահա իր տողերը։

Կոտորածէն վերջը Հայոց Զորի և Գաւաշի մարդոցմէ հարիւրին ներեսուն զոհ գացած են, շատ մը տուներ կրկին կողոպտուած և աչքի իլիալիքներ այրած։ Հայոց Զորի 40 գիւղերն ալ վնասուած են իսկ Գաւաշէն երկու գիւղ միայն անվնաս մնացած են Քարագաշտ և Պախուանց, այն ալ ոսանցի Խուրշիտ աղայի և Գուլի խան պէյի շնորհիւ։ Ասոնք ոչ թէ հայասէրներ են, այլ իրենց կթան կովեր պահեցին ինչպէս որ հիմա կը ծառայեցնեն իրենց որպէս մրիպաններ (աւատականներ), առարկելով թէ՝ իրենք փրկած են անոնց կեանքը, ուրեմն իրենց կը պատկանին։

Վիճակնիս դառն է։ Դու ալ կրնաս մտածել, եթէ երկրագործ մը երբ եզ, գոմէշ և երկրագործական իրեր վէրքերու թուական մը բացին ջարդին պակաս թողուցածը սովը կը լրացուցնէ։ Արդ ինչպէս հին ժամանակաց մէջ՝ նոյնպէս և այժմ յենլով ազգային կեանքին վրայ դիմելու ենք մեր ինքնադարմանումին, թող այդ կեանքը հայրենասիրութեան կայծերովը բոցավառի ու հրդեհի։ Ազգային ցաւերը ազգային սրբագործութեան բովը, և ազգային վերածնութեան երկունքը եղած են. այդ ցաւերը լքումի մեռելատանին մէջ խանդավառութեան հրդեհը բռնկցուցեր են. ուր մեռեալ ժողովուրդը յարութիւն առած՝ դիւցազնական մարտնչումներով ազատութեան յաղթանակը տարած է։ Մեր ալ ազգային գոյութեան կռուի փոյն է որ կը հնչէ. արութեան, ճիգի և անձնուիրութեան ժամն է. ուրեմն անյողդողդ կամք, աննկուն ոգի և անսպառ կորով ի հանդէս բերելու վայրկեանն է։ Որքան բազմանան մեր վէրքերը, ո՛րքան շատնան մեր ցաւերը այ՚նքան ևս առաւել կորով և վճռականութիւն ցուցընենք, գիտնալով թէ ցաւերու երկունքէն նոր կեանքի ծնունդը պիտի ունենանք, վաղ թէ անագան և թէ յուսահատութիւնը մեզ վիժում պիտի պատճառէ։ Ներքին առողջ գիտակցութիւնով մը կազդուրինք, դարմանենք մենք զմեզ. խնամենք մեր սրբերը. հաց տանք մեր սովեալ եղբայրներուն. անոնք հայ աշխարհին պահապան հրեշտակներն են. թող ապրին անոնք որ անոնցմով ապրի ազգը, կանգուն մնայ հայրենիքը. անոնցմով է որ վառ պիտի մնան մեր ազգային յոյսերը։

«Կեանքը կռիւ է,» ըսուած է. մեր կեանքի ներկայ կռուին մէջ է մեր ազգային ապագայ վերածնութիւնը, եթէ գիտնանք մեր ոգին բարձր պահել, գիտնանք մեր պարտականութիւնները անվհատ կատարել։ Գարնան, ախտաւոր կենդանիները կեանքի զօրաւոր ներգործումներուն չդիմանալով կը մեռնին. իսկ ընդհակառակն առողջ կազմ ունեցողները կը կազդուրուին։ Ասանկ ալ մեր ազգային կեանքի այս յուզեալ շրջանին մէջ այնպիսիները որ բարոյապէս ինկած են կը լքանին և կը մեռնին. իսկ անոնք որ բարոյական կորով ունին նոր ոգևորութիւն և նոր այժ կըստանան, և ինքնադարմանումի կենսաւէտ արծարծումներով կապրին և կապրեցուցնեն ազգը։

Արդ անվհատ կամքով մը մեր ազգային ինքնադարմանումին գերագոյն ճիգերը թափենք, ազգային ինքնօգնութեան ամենայեռուն միջոցը ի գործ դնենք, մինչև որ նոր բախտի առաւօտը ծագի մեզ ողջունելու և ողջագուրելու։

Գ. Պ. ՉԻԹՃԵԱՆ

ՎԱՆԻ ԲԵՐԴԸ

ծական գործիքներ չունենայ ինչ կրնայ ընել նոյն իսկ ապահովութիւն ալ չկայ որ գէթ խումբ խումբ երթայինք մեր արտերը բահով, փէտատով փորէինք, ցանէինք, որ թէ և անկարելի է, սակայն ի՞նչ ընենք երբ ուրիշ ճար չկայ։ Անշուշտ այդ միջոցին պիտի դիմենք, եթէ միայն ապահովութիւն ըլլայ։

Սովը անտանելի է մեր գաւառների մէջ։ Հինգ տասն օրով անօթի մնացողներ կան։ Շատեր կանանչով օր կանցուցնեն։ Գիւղի փողոցները լեցուն են աղքատներով, երբ տուն մը կը մտնեն հաց ուզելու, ալ անկարելի է զանոնք դուրս հանել, մինչև որ բան մը չուտեն։ Եթէ ունենանք կտոր մը չոր հաց, կամ քիչ մը տաք թանապուր անոնց առաջ դնելու, այնպէս կուտեն, որ կը հիւանդանան, և մինչև անգամ կը մեռնին։

Բայց այն աղքատներ որոնք փողոցներ կը պտտին, կոտորածէն առաջ, անոնցմէ ամեն մէկը չորս գոմէշ ունէր և ատոնց համեմատալ եզ ու ոչխար, բայց այսօր կտոր մը հացի կարօտ, կը մուրան....

Սո՛վ.... ահա՛ Վանի արդի պատկերը։

ԱՐՏԱՇԷՍ

ՆԱՄԱԿ ԽԱՐԲԵՐԴԷՆ

99 Ապրիլ 18, Խարբերդ.

Բնական չէ հակամիտիլ ցաւին, տոկուտին, տիրութեան. մարդ մը խիթարութեան, ուրախութեան, հանգըստութեան տենչ ունի. պայծառ աւուր, ուրախ աւուր կարօտն է որ կը քաշէ. սակայն ինչո՞ւ երբ գրիչ կառնենք ձեռքերնիս՝ թղթին վրայ սև պատկերներ կը կուտակուին, մէկը միւսէն աւելի աղէխարշ՝ ամենքն այս պատկերները նկատելու պահուս գրչիս մէջ ըմբոստացում մը կը տեսնեմ, չուզեր շատ յառաջ երթալ, ո՛չ այնքան տեղւոյս մէջ տիրող վախէն՝ որ՛քան հայրենասիրական ներքին զգացումէ մը, խղճահարութենէ մը, այն է՝ հայրենիք վերադառնալ բաղձացողներուն առջև արգելք յարուցանելու։ Կուզեմ այս վրդովեալ նկարներուս վրայ քանի մը ժպիտի գիծեր նետել՝ առիթ մը չեմ գտներ. սակայն մեր հոգւոյն խորերը թաքուն գիտակցութեան մը՝ անմահ յոյսին գոյութեանը մասին հպարտութեամբ կրնամ գրել. մեր ներսի դին բան մը կըզգանք, որ անխախտ դաշնակցութիւն ունի գիշերին յաջորդող ցերեկին հետ, ամպամած և անձրեւոտ մթնոլորտին յաջորդող պայծառ երկինքին հետ. մեր ալ արշալոյսը պիտի ծագի, մեր ալ թշուառութեան ամպերը պիտի փարատին ու անոնց պիտի յաջորդէ պայծառ օր մը, զուարթ օր մը. ահա մեր հոգւոյն ներքին պատկերը. ատոր համար է որ կաղած ու փըրփըրած ալիքները կուգան կը զարնուին մեզի, կը կոծեն կը ծեծեն մեզ, կը փշրուին մեր վրայ, և մենք՝ ապառաժի պէս կանգուն կը մնանք անտատան։ Այս պատկերը քաջալերական չէ՞, խրախուսիչ չէ՞, ուրախառիթ չէ՞ արդեօք։

ԳԵՂԱՄ

* * *

Ձայն տուր, ո՛վ ծովակ, ինչ՞ու լռում ես,
Ողբակից լինել չկամիս դժբախտիս.
Շարժեցէք, զեփիւռք, ալիքն վէտ վէտ,
Խառնէք արտասուքս այս ջրերիս հետ։

ՐԱՖՖԻ

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Լօրտ Սալզպըրիի դիրքը ամենադժուարին վիճակի մը ենթարկուած էր։ Կարծել թէ Անգլիան վախցաւ Միացեալ Նահանգներու հետ պատերազմի բռնուիլ՝ զուտ զինուորական տեսակէտով, այդ կը նըշանակէ երկու երկիրներուն ալ եկամուտի աղբիւրներուն անտեղեակ ըլլալ. մինչդեռ Անգլիայի և Ամերիկայի միջև պատերազմ մը կրնար առաջ տարուիլ միմիայն մեր ծովեզրները քար ու քանդ ընելով, մեր վաճառականութիւնը ոչնչացընելով և մեր երկրագործներու արդիւնքը որ իրենց հացահատիկները չը կարողանան արտածել, միևնոյն ատեն Գանատան ամրացնելով։ Մեր ծովեզրեայ քաղաքները ռմբակոծելը և մեր վաճառականութիւնը ոչնչացնելը միակ միջոցներն էին որ Անգլիայի զինուորական դիրքը կը նեղէր և ուրեմն ատոնք կարող էին իրականանալ։ Սակայն Անգլիայի մէջ մեծ ու ազդեցիկ տարր մը կայ, որ բացարձակապէս կը հակառակի մեր ու իրենց երկրի միջև ելլելիք դժուարութեանց, ոչ թէ հետեւանքէն վախնալով, այլ որովհետև ատոնք երկու երկիրներու միջև հաստատ ու բարեկամական յարաբերութեան մը ամրապնդումը անհրաժեշտ կը սեպեն քաղաքակըրթութեան ա՛լ աւելի զարգացումին համար և պատերազմ մը անոնց համար ընտանիքի մը մէջ կատարուած ոճրագործութեան մը համահաւասար է։ Լօրտ Սալզպըրի ստիպուած էր ատոնք (որոնք զինքը պաշտպանողներու մէկ կարևոր մասը կը կազմեն) նկատողութեան առնել և թէև Անգլիայի ճինկո տարրը հաւանականապէս պիտի ընդունէր այդ պատերազմի հրաւէրը այնպէս՝ ինչպէս ամբողջ ազգը, երբ եւրոպական ո և է կառավարութեան մը կողմէ եղած նոյնանման կացութեան մը պիտի դիմագրաւէր, սակայն ազգակցական պատերազմի մը ահը և անհեատաքննելու վրայ եղող ատելութեան մը վերակենդանանալը աւելի ծանր էր՝ քան Միացեալ Նահանգներու կողմէն եղած տղայական յամախակի գրգռումները։ Մեզի հետ ըլլալիք պատերազմի մը կարելիութիւնները ուրեմն, իրաց վիճակէն դատելով հաւանական էր, որ Անգլիան Եւրոպական մէկ կամ երկու պետութիւններու հետ ևս պատերազմի մղէր։ Ահա այս բանը ստիպեց Լօրտ Սալզպըրին ուրիշ ո և է խնդրի մը մտնելէ առաջ՝ մերը կարգադրել։ «Գերմանիայ կայսր վատութիւնը և հեթանոսութիւնը» չէր, այլ Միացեալ Նահանգաց նախագահը, որ «Եւրոպայի դէպի հայերն ունեցած արդահատանքի աղբիւրը չորցուց» և ստիպեց Անգլիան ետ կենալ ամենամեծ մարդասիրական ջանքէ մը, որ երբէք իր արտաքին քաղաքականութիւնը ունեցած էր։ Երբէք չեմ կրնար առանց բողոքի թոյլատրել որ մեր ճինկոները իրենց ամենամեծ թափնիին վրայ հանգիստ կերպով քնանան։

Վէնէցուէլայի դժուարութիւնները կարգադրելէ առաջ՝ Տարտանելը միացեալ նաւատորմիղի մը դիմադրելու գործնական վիճակին մէջ կը գտնուէր և հաւանականութիւն կար թ՛է մարդու և թ՛է նաւերու կորստեան, որոնք հայկական տառապանքներէն ալ աւելի վատ հետեւանքներ կարող էին ունենալ։ Պէտք է յիշել նաև թէ Հայաստանը ազատելու համար եղած շարժումը զուտ մարդասիրական էր և Անգլիային իրական օգուտ մը և շահ մը չը կար իր կեանքի և ինչքի կորուստը փոխարինելու համար։ Այս այնպիսի յատակագիծ մըն էր, որ թ՛է Սալզպըրիի և թ՛է Անգլիոյ ժողովրդի ազնիւ սրտին պատիւ պիտի բերէր և անոր վիժումէն առաջացած վիշտը աւելի մեծ եղաւ Անգլիայի մէջ։

(կը շարունակուի)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԶԷՅԹՈՒՆ

Միս Հէս, Մարաշի միսիոնարուհիներէն մին, Զէյթունի շրջակայ գիւղերը ճանապարհորդութիւն մը կատարելով՝ հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ.

«Եէնիճէ Գալէ և Շիվիլկի պտըտելէս վերջ՝ հասանք ուրիշ գիւղ մը, գեղեցիկ հովտի մը մէջ, ուր կիները առաջուց բնաւ օտար տիկին մը չէին տեսած։ Ասոնք իրենց հիւրասիրութիւնը ցոյց տուին՝ միսիոնարներու փոշոտ ոտքի ամանները քաշելով և հակառակ իրենց բողոքին, անոնց ոտքը պաղ ջուրով լուալով, ինչպէս սովորութիւն էր հին իսրայէլացիներու ատեն։ Մօտակայ գիւղի մը մէջ տեսանք թէ ամբողջ բնակիչները փշեղէններով, մատուտակներով և լեռներէն հաւաքուած ուրիշ ընդեղէններով կ'ապրին բոլորովին։ Անոնց արտերը մշակուած չէին, որովհետև իրենց տրուած եզները համաճարակէ մը մեռած էին և ժողովուրդը անսուաղութենէ չը մեռնելու համար ստիպուած էր սերմնացուն ուտել։

«Մեզ չը մոռնաք» խնդրեցին անոնք, և տարակոյս չկայ թէ մենք որ իրենք տեսանք՝ երբէք չը պիտի կրնանք մոռնալ։

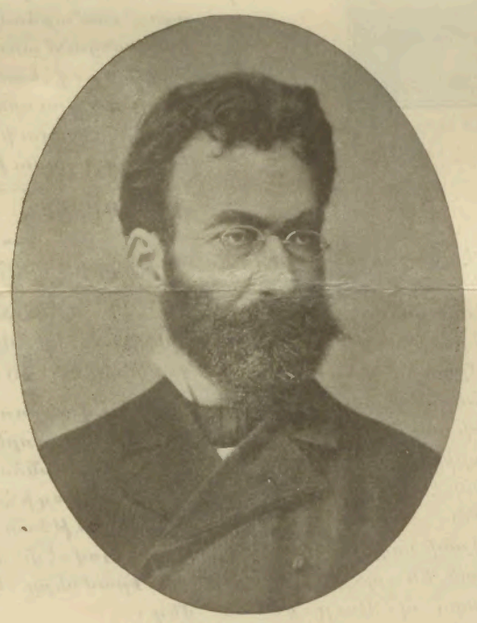

ՐԱՖՖԻ

ՄԵԾ ՊԱՍԻՍԸ ԱՐԱԼԸԳ ԳԻՒՂԷՆ

ԳԱՄԱՌ — ՔԱԹԻՊԱ

ալ արցունքով ու արիւնով ուրուագըծուած... մեր վիճակն է որ կը նկարուի, մեր անխառն թշուառութիւնն է որ կը տպուի։

Ահա Խարբերդի հայոցս վիճակին ու կացութեան քանի մը պատկերները։

Ցորենին գինը կրկին բարձրացաւ. քիլէն 68 դահեկանի կը ծախուի, թերևս այս գինը շատ սուղ չերևնայ՝ եթէ նկատի չառնէք գրամի սովը, որ ջարդերու, կողոպուտներու և հրդեհներու հետևանօք միահեծան կը տիրէ և բացակայելու ալ միտք չունի։

Թրքաց դաշնական ու վայրագ վարմունքը անօթութենէ աւելի անտանելի է. մեր վրայ ամեն անպատկառ ուլիրը նախատինք կը տեղան, զմեզ աւելի և ալ աւելի ստորնացնելու՝ մեր ոգին մեռցուելու նպատակաւ. կը ծեծեն, կը թքնեն և շատ անգամ սպանութեան փորձեր կը կատարեն։

Երկու օր առաջ Թիւրք երիտասարդներ բռնութեամբ առևանգեցին մեզ դրացի Մսըրցւոց 15 տարեկան դուստրը, որ կը պահեն իրենց քով։ Վերի թաղէն ուրիշ հայ կին մը թըրքացուցին, այս կնոջ այրը հոս կը գտնուի։ Զնդուշէն մեծ թուով հայեր կը փախչին և հոս կ'ապաստանին, որովհետև այն տեղի թիւրքերը նորէն սկսեր են ջարդի սպառնալիքներ ընել։

Թիւրք կառավարութիւնը սկսեր է ուղղակի իր ձեռքը առնել մեր թաղականներու ընտրութիւնը։ Անցեալ օր Հիւսէյնիկի մէջ թաղականներ ընտրուեցան, սակայն կառավարութիւնը չեղեալ հրամայեց այդ ընտրութիւնը՝ ըսելով թէ ընտրողները յարմար անձեր չեն։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ներքեւ կը զետեղենք յօդուած մը գրուած Ո. Ճ. Սթիլմէն. էն, որ դարուս նշանաւոր օրագրողներէն մին է. երկար ժամանակ Հռոմի կեցած է և աւելի մօտէն ուսումնասիրելով երբեակ նիզակակցութիւնները՝ Եւրոպայի ներկայ քաղաքականութեան պատմութեանը վերաբերող բոլոր խնդիրներու լաւատեղեակ անձնաւորութիւն մըն է։

«Նէյշըն»-ի Ապրիլ 6-ի վերջի հատուածը...—Գերմանիոյ կայսրը և իր ազդեցութիւնը Թիւրքական գործերու վրայ — ինձ առիթ կուտայ (իբր անհատ մը, որ նոյն ատենուան ունեցած իմ դիրքովս լաւ ծանօթացայ ինչպէս հայկական խնդրի իսկութեան, նոյնպէս Պալքանեան թերակղզւոյն ներկայ վիճակին, որ այդ հատուածի առաջնորդողն էր) կարծել թէ իրերու պարզ ու մեկին յայտարարութիւն մը ձեր էջերուն մէջ տեղատրելը անպատշաճ պիտի չըլլայ։

Երբ Լօրտ Սալզպրի Անգլիոյ հասարակաց կարծիքին համաձայն որոշեց վերջ մը տալ Սուլթանի չար արարքներուն, 1887-ին հաստատուած դաշնագրութեան մը ընդօրինութիւններուն համաձայն Աւստրո-Հունկարիայի և Իտալիայի դիմումը ըրաւ, Բրիստիի նախարար ըլլալէն կարճ ժամանակ վերջը, որպէսզի Կ. Պոլսոյ առջև ըլլալիք նաւային ցոյցի մը համար Անգլիայի միանան այն առաջադրութեամբ

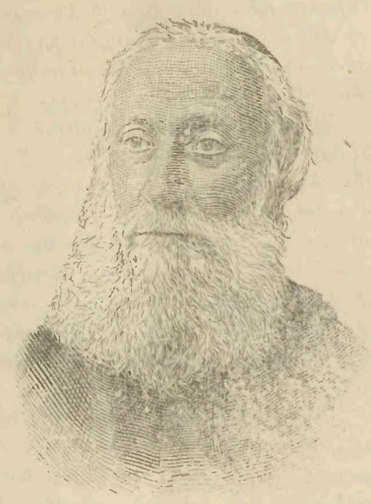

Հ. ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆ

համար պատերազմի վտանգին ենթարկուիլ և քիչ մըն ալ գրգռուելով որ Սալզպրի խնդիրը այնպէս կերպով մը ձեռք առած էր, որուն մէջ Աւստրո-Հունկարիա աւելի գործ պէտք է ունենար՝ քան Անգլիան՝ Թուրքին աւելի մօտ գրացի գտնուելով, մինչդեռ Անգլիան այնպէս չէր։ Հակառակ այդ ամէնուն՝ համաձայնութիւնը կազմուած էր և եթէ անմիջական կերպով գործի ձեռնարկուէր՝ պատերազմի վտանգի ո և է տեղի չը կար, որովհետև Տարտանէլը նաւատորմիղի մը անմիջական մուտքի դիմագրաւելու վիճակին մէջ չէր գտնուիր, թնդանօթ մը կրակելու դիրքին մէջ չէր։ Այս վայրկենիս Միացեալ Նահանգաց կառավարութիւնը Վէնէցուէլայի խնդիրն առաջ բերաւ և Նահանգներու ճինկոները իրենց թեթև ձեռնոցները դրին կռփամարտի համար։

«Կէս ժամ հեռու մեր ճաշն ըրինք աւերակ եկեղեցւոյ մը մէջ։ Առաստաղը, տախտակամածը և ճակատը չկային, մինակ երեք պատերը կանգուն էին։ Ծերուկ մը լացաւ և ըսաւ թէ՝ մեր հոն երթալը իր մէկ աղօթքին պատասխանն էր և ինչպէս կ'երևէր՝ կը մտածէր թէ մենք կարող էինք ազատել զիրենք սովամահ ըլլալէ, եթէ ուզէինք։ Բնակիչները մենէ խնդրեցին գէթ եկեղեցին նորոգել՝ եթէ ուրիշ բան չէինք կարող ընել։ Ըսին թէ իրենք աւերակի մէջ կը ժողովին պատարագ ընելու համար։ Այնպէս կերևայ որ կոտորածէն իվեր չորս գիւղերու քահանաներուն համար միայն մէկ շուրջառկայ և իւրաքանչիւրն ստիպուած է սպասել մինչև կարգը իրեն գայ։ Այս գիւղի քահանան մեր գալուստը ուրախութեամբ ողջունեց, սակայն իր գլուխը շարժեց երբ իրեն գիրք մը տուի, ըսելով թէ կարդալ չէր կարող, և երբ իրեն հարցուցի թէ ինչպէս եկեղեցւոյ արարողութիւնները կը կատարէ, պատասխանեց — «Օ՜, կրնամ տակէն ելլել։»

ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋԸ

Ռուսական «Նովոսթի» թերթի Կ.Պոլսի թղթակիցը կը գրէ։

«Հայերը Անատոլուի մէջ որբանոցներու վերաբացումէն իվեր սկսած են նորէն անհանգիստ դառնալ։

Կըսուի թէ Օսմանեան կառավարութիւնը հրամայած է գրաւել այն դրամը, որ Ուէստմինսթրի Արբայարանի մէջ ինպաստ հայերու խօսուած քարոզէ մը գոյացած էր։ Սուլթանը թ՛է քարոզը խօսող կանոնիկոսի ընթացքը և թէ Ուէստմինսթրի Դուքսի վարմունքը վերջին ծայր «վնասակար և գրգռիչ» կը գտնէ

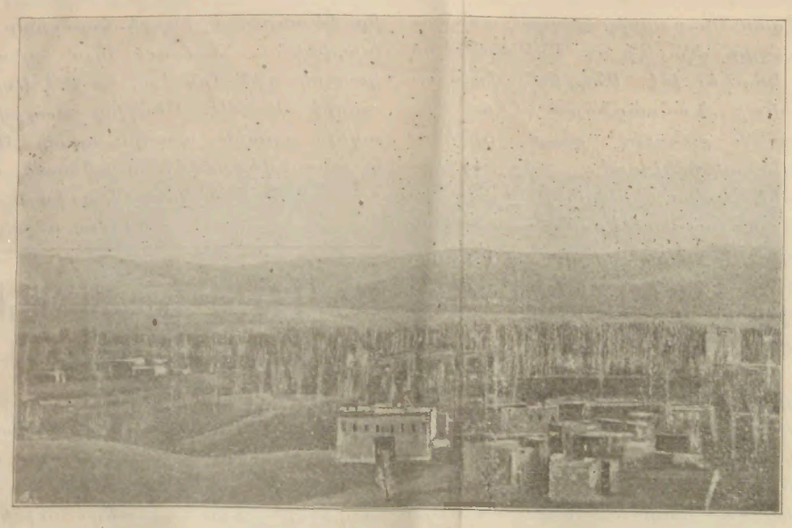

ՎԱՆԱՑ ԱՅԳԵՍՏԱՆԻ ՏԵՍԱՐԱՆ ՄԸ ՑԱՑՆԿՈՑՍԶՈՐԷՆ

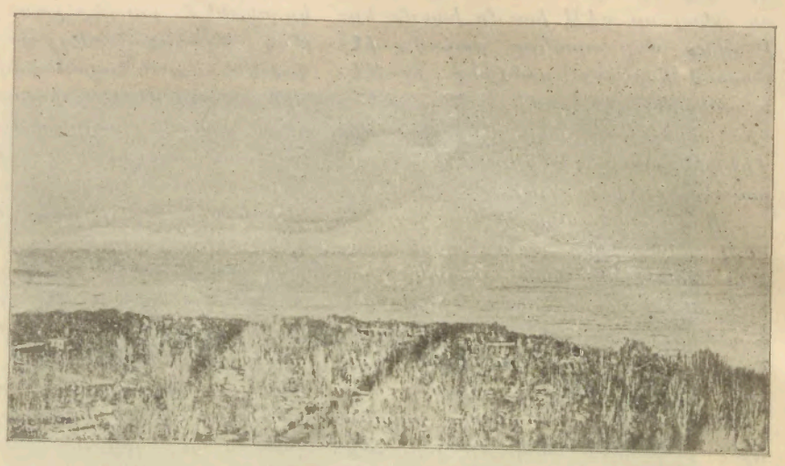

ՎԱՆԻ ԾՈՎԵՐԻ ՍԻՓԱՆԱՑ ՍԱՐ

տորածի սոսկումը իւր երեսի վրայ, իւր սիրտը հառաչներով լեցուն։ Կը յուզուէր նկարագրելու այն պատմութիւնները, որոնց ականատես եղած էր։ Սակայն շատ բաներով մեզ ոգեւորեց։ Ցոյսեր ներշնչեց՝ «Բնաւ չեմ տարակուսիր, ըսաւ, թէ այս սիրելի ազգը պիտի ազատի քանի որ իւր մէջ ճիգեր ունի.... յոյսս ձեր վրայ է"։

Անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկուեցաւ։ Սկիզբը հանգանակութիւնը դանդաղ էր։ Բեմ հրաւիրուեցաւ Պատ. Կ. Մարդուկէսեան, որը շատ ազդու կերպով նկարագրեց Վանի վիճակը, ցուցուց թէ դրացի ազգեր ինչպէս օգնութիւն չբերին, երկինք ինչպէս անձրև չը տուաւ.... յոյսը մեր վրայ է ... Նա քիչ խօսեցաւ, բայց շատ բան ըսաւ։

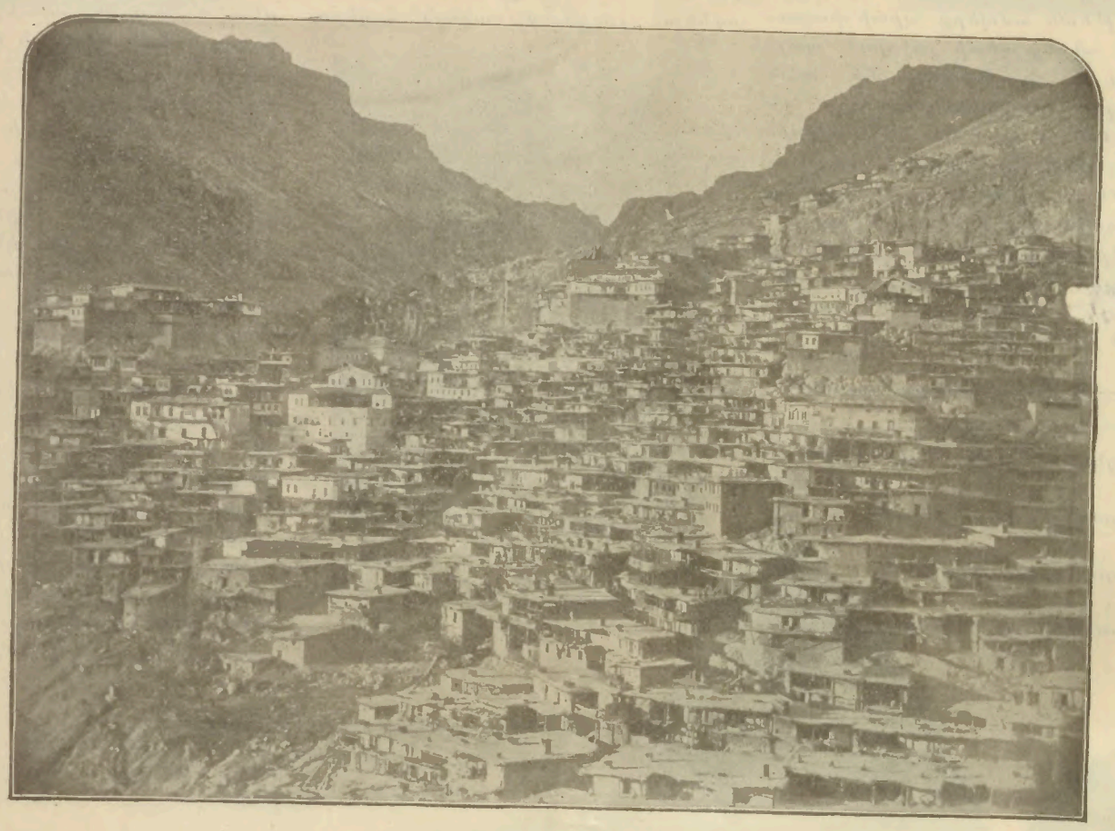

ԶԷՅԹՈՒՆ

Պօստոնէն, որ ամէն հայու ծանօթ է իր անկեղծ հայասիրութեամբ և մեր դատին պաշտպանութեամբ։ Օրիորդն ամերիկեան նուրբ քաղաքավարութեամբ՝ հայկական ազնիւ զգացումներու թարգմանն էր այդտեղ։ Ամենուս սրտերն ալ համակուեցան խառն զգացումներով՝ երբ նա հեռաւեալ անկեղծ խօսքերու շարադրութիւնն զգուշութեամբ կ'արտասանէր։ «Ես եկած եմ այս երեկոյ շատ կարեւոր խնդրոյ մը համար. եկած եմ Հայոց սրտի և Հայոց Հայերուն համար, զի Վան հայոց սիրտը և Վանի հայեր հայերուն հայերն են. կուզեմ որ սիրտն ապրի որ հայը մնայ... Անոնք անօթի են.. մերկ են... սով է՛... Ցարգելի Օրիորդն իգական սեռին յատուկ սրտովը կենդանի ու սրտաշարժ նկարագրութիւնը տուաւ մեզ՝ մեր խեղճ եղբայրներու մասին։ Ապա ըսաւ, իմ անկեղծ համոզումս է թէ՝ մինչ հայեր գիտցած են օգնել իրենց եղբայրներուն և հիմա աւելի պէտք ունին։ Ազգեր մինչ Ամերիկայէն օրինակ կ'առնեն բարեգործական ձեռնարկութիւններու մասին, Ամերիկան ալ, ըսաւ, ձեզ թող օրինակ առնէ. զի չ'կայ ազգ մը աշխարհի վրայ որ ըլլայ այնքան եղբայրասէր՝ որքան դուք հայերդ։ Աւելի յուզուած մեր պատմութեան խորերն անցաւ և անկեղծ շեշտով արտասանեց «Դուք պիտի ազատիք ուրիշը։»

Ցարգելի ատենախօսը մեղմութեամբ մը դուրս բերաւ Ամերիկայի հայոց թերութիւնները։ Նա Պօստոնէն կուգայ մեր հայրենակիցներ թող ջանան իրենց վարքով փոխել անոր կարծիքը։

Երկար ծափահարութիւններով յայտնեցինք մեր շնորհակալութիւնը։

Ապա տիկին Հ. Պէրպէրեան խիստ անուշ երգեց «Քամին կուգայ երամ երամ»... Ո՛վ չ'հասկցաւ թէ մահու քամին էր որ կուգար, սովի քամին էր որ կը փչէր Վասպուրականէն։

Երկրորդ ատենախօսն էր Պատ. Պէննէեան Ուսարէն։ Այս անգամ նախ սովորական ճոխ արտայայտութիւնով բնութեան օրէնքներու մասին չէր խօսեր՝ այլ Հայ որսի, Վասպուրականի վրայ էր, որ կը խօսէր, կը պրպտէր պատմութիւնը, կը ջանար պահել զմեզ մեր ոյժերու գիտակցութեան և մեր պարտականութիւնները կատարելու համոզումին մէջ։

Երրորդ ատենախօսն էր Պատ. Ալէն։ Վանէն նոր կուգար, արիւն կար արիւն իւր փէշերուն վրայ. կոծողովուրդը շարժեցաւ։ Ատենապետ տօք. Շահպազեան հայրենասիրական, զգացումնեկու օրինակներով ժողովրդի քսակին բերանը բացաւ մտերմօրէն։ Հայրսուրբը բացակայ կը դտնուէր ժողովէն։ Տօքթոր ատենապետին ձայն էր որ կը լսուէր, «Տղա՛յք հայրենիքը փրկենք սովէն։» Արշակ Մալոեան 20 ոսկի դրաւ սեղանին վրայ շատեր անոր օրինակին հետեւեցան։ Փոքրիկ տղայ մը 10 ոսկի նուիրեց, և ահա երկու ժամ չը լրացած Փրովիտէնսի ժողովուրդը, —մօտ 450 հոգի,—500 ոսկի բարեւի նշան մը կուտար տխուր Վասպուրականին։

Այս յաջող ժողովը ո՛չ մեզ կուրախացնէ և ո՛չ ալ կը կասկածցնէ, մեր պարտականութիւնն էր այս դէպի մեր անուշաղ եղբայրները, և դեռ շատ տեղերէ տխուր լուրեր կը հասնին. մեր պարտքն է զոհել։

Սո՛վ.... սո՛վ.... ըսիք, և մեզ հարցուցիք „սիրտ չունի՞նք...", մեր սիրտերը արդարև կոտոր կոտոր եղան և ահա մեր սրտերուն դարման տալու համար հրապարակ ելանք և կըսենք՝ սիրտ ունի՛նք, Փրովիտէնսի գործաւորը, պատուելին, տօքթորը սիրտ ունին։ Կը հաւատանք թէ մեր դրացի եղբայրներն ալ սիրտ ունին։

Եթէ 450 ժողովուրդ 800 ոսկի տայ, կը խորհիմ թէ առնուազն 20000 ոսկիի բարեւ մը կուտենանք Ամերիկայէն տխուր, մերկ, անօթի Վասպուրականին։

Դեռ աւելին կայ Փրովիտէնս պիտի ջանայ 1000 լրացնել, նոյնը կըսպասենք Ուոտրէն, Նիւ Եորքէն, Շիքակոյէն և այլ բազմահայ տեղերէ։

ԳԻՒՂԱՑԻ

ԼԻՆԷՆ 230 ոսկի դրկուած է պարիսարքարան ի նպաստ Վանի սովելոց։

Հանգանակուած է՝ ՍԷՆԹՐԷԼ-ՖՕԼՍ-էն 135 ոսկի։—ՄԻՇՖԸՐՏ-էն՝ 40 ոսկի։—ՄՕՆԹԷԼԼՕ-էն՝ 21 ոսկի 75 սէնթ։—ԲՕՆԲՕՐՏիի փոքրիկ գաղութը 44 ոսկի հանգանակած էր և 18 ոսկի ալ աղքատաց գանձանակէն գումար $ 62։— ՊՐՈՒԷԼԻՆԷՆ կը հաղորդեն՝ անցեալ կիրակի տեղւոյս բողոքական հայերը հաւաքում մը ըրին և հանգանակեցին ի նպաստ Վանի սովելոց 55 ոսկի։ Դեռ կը շարունակուի. կը յուսացուի 100 ոսկիի հասցնել և յառաջիկայ ուրբաթ օր դրկել Վան։

Ի նպաստ Վանի սովելոց Թրոյի մէջ հանգանակուած է 121 ոսկի։

Պ. Պ. Թորոսեան իւր „Ինքնուսուցիչ" երկասիրութեան, մինչև երկու շաբաթ խմբագրութեանս միջոցաւ ծախուածներու հասոյթին կէսը կը նուիրէ Վանի սովելոց։ Ծախուած առաջին երկու օրինակները բոլորովին կը նուիրէ։ Դինն է 2 ոսկի, դիմել խմբագրութեան։

Ի նպաստ Վանի սովելոց խմբագրութեանս դրկած են պ. Քիրէմիտճեան մէկ ոսկի, պ. Սուլուգճեան մէկ ոսկի։

Պ. Յ. Յովսէփեան երկու ոսկի դրկած է մեզ ի նպաստ որբոց։ Այս գումարները մեր հաշիւներու հետ կուղարկենք Սրբազան Առաջնորդին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տէր Խմբագիր

Ամսոյս 27-ին ի նպաստ Վասպուրականի սովելոց տրուած թատերական հանդէսին հաշիւները քննելով հետեւեալ արդիւնքն ունեցաւ.

Գանձուած դրամ	$ 261. 50
Ապառիկ	$ 110. 00
	$ 371. 50
Ընդհանուր ծախք	$ 152. 85
Շահ	$ 218. 65

Ապառիկները գանձուած միջոցին մանրամասն հաշիւ պիտի ներկայացուի ժողովրդեան։ Կը խնդրուի ամեն անոնցմէ որք դեռ չեն վճարած իրենց տոմսակներու արժէքը բարեհաճին փութացնել։

Գանձապետ
Տօքթ. Յ. ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ

733 Լէքսինկթըն էվընիւ
Նիւ Եորք 30 Մայիս 1899

ԲԱՂԱԲԱԿԱՑ

Լոնտոնէն կը հաղորդեն՝ Անգլո-Հայկական Ընկերութիւնը՝ որուն նախագահն է Ուէստ Մինիսթրի Դուքսը՝ Սալիսպուրիի Մարքիզին յիշատակագիր մը մատուցած է Լա Հէյի Խաղաղութեան Վեհաժողովին մէջ Հայկական Խնդրի կարգադրութիւնը խնդրելով։ Ընկերութիւնը պաշտօնական գրութիւն մըն ալ ղրկած է Ուոշինկթոն «Վասահ ըլլալով՝ թէ անգլիախօս ազգերու համար մարդկային ցեղի մը բարիքին համար գործակցութիւնը ջերմապէս փափաքելի է Ամերիկեանի երկու կողմն ալ»։

ԱՅՏԱԿ ՄԸ ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ

Լա Հէյի Թուրքիոյ դեսպանը, Միսակ էֆէնտի, հայ մըն է, թէեւ լուսաւորեալ մտքի տէր և գնահատելի արժանիքներով պաշտօնեայ մըն է, սակայն Թուրք կառավարութիւնը Խաղաղութեան Վեհաժողովին իր պատուիրակները բնաբելու ժամանակ իր ազգի տարբերութեան պատճառով Միսակ Էֆէնտիի անունը զանց ըրաւ, մինչդեռ ուրիշ պետութիւններէ շատեր Վեհաժողովին իրենց Լա Հէյի դեսպանն բնաբեցին, Միսակ էֆէնտի բնականաբար դէպի իրեն եղած այսպիսի վարմունքի մը վրայ դայրացած նայն իսկ իր կառավարութեան առանց որ և է տեղեկութիւն մը ղրկելու՝ պաշտօնը թողուց և Բարիզ գնաց։ Իր այս համարձակ վարմունքը մեծ իրարանցումառաջ բերած է պարտաին մէջ և որովհետեւ ճանչցուած է թէ ինքը լուսաւորեալ մտքի տէր մէկն է, կը վախցուի թէ Բարիզի հայկական կուսակցութեան պիտի միանայ։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՅՍ ԹԻՒԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ Ի ՆՊԱՍՏ ՎԱՆԻ ՄԵՐ ՍՈՎԱՏԱՆՋ ԵՂԲԱՑՐՆԵՐՈՒՆ։
ՀԱՏԸ 10 ՍԷՆԹ։

Կը վճառուի հոգաբարձուներու և մեր գործակալներու մօտ ու մասնաւոր անձանց ձեռամբ։ Իւրաքանչիւր տեղի հասոյթը տեղոյն հոգաբարձութեան ձեռքով ղրկելու են Գեր. Յովսէփ Եպ. Սարաճեանին։

Դրամները երբէք ղրկելու չեն մեզ։

Մեր բաժանորդներուն այս թիւը չը պիտի ղրկենք՝ վստահ ըլլալով թէ իրենք ալ խմբագրութեանս հետ զոհողութիւն պիտի ընեն։ Կըրնան գնել մեր գործակալներէ։ Ամեն անոնք որ կուզեն այս թիւը իրենց հասցէին ստանալ, 10 սէնթ ղրկելու են մեզ։

Անցեալ շաբթու այս թիւը մամուլին յանձնուեցաւ և մեծ մասն ալ տպուեցաւ, սակայն դժբախտաբար թուղթը կնճռոտած ըլլալով՝ պատկերներն աւրուած և տպագրութիւնն անմաքուր եղած էր, ուստի ստիպուեցանք յետաձգել։ Այժմ կաւելորդ փոփոխութիւններով կը հրատարակենք։ Կը յուսանք թէ նոյն ընդունելութիւնը պիտի գտնէ, ինչոր առջի շաբթուն։

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ամէն անոնք, որ կուզեն ազգային հին ու նոր կեանքին և յեղափոխական անցեալ ու ներկայ ուղղութիւններուն տեղեակ ըլլալ, անոնք որ կուզեն հայկական գեղեցկագոյն գրիչներէն արտադրուած հմտալից գրութիւններ և չահեկան երգիծաբանութիւններ կարդալ՝ ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ կարդալու են։

Տարեկան բաժանորդագինն է 2 ոսկի։ Վեցամսեայ՝ 1 ոսկի։

Նոր կեանքի Նիւ Եորքի գործակալն է Պրն. Անտոն Թագւորեան և հասցէն՝
343 Իսթ 34րդ Փողոց։

Նոր կեանքի բաժանորդներուն «Մարտ»ը ձրի կը ղրկուի։

Խմբագրութեան հասցէն է,

L. FRANK
32 CHESTERTON ROAD
LONDON W. ENGLAND

և Լոնտոնի Թուրք դեսպանին հեռագրած է խօսելու համար թէ եթէ ինպատ հայերու գրգռումը չարունակուի, Անատոլուի ապատամանարանները նորէն պիտի գոցուին։

Կըսուի նաև թէ Ապտիւլ Համիտ Ուէստմինիսթրի Դուքսին դէմ ըզգլխած է այն պատճառով, որ սա իրը Թագուհւոյն անձնական խորհրդատուն՝ Թուրքիոյ դէմ անս վրայ աղդեցութիւն կը բանեցնէ։»

*

«Ինտիփէնտէնտ»ի մէջ կը կարդանք։

Թուրքիայի մէջ որբանոցները գոցելու և մինչև իսկ այրելու մասին շատ մը լուրեր տարածուեցան. այս լուրերը սակայն ատիճանով մը չափազանցուած կերեւին։ Բայսի մէջ որբանոց մը կամ ապատամանարան մը, ուրիշ մըն ալ Զընքուշի մէջ գոցուեցան և գերմանացիներու կողմէն հաւաքուած բաւական որբեր ալ ցրուեցան, Զէյթունի մէջ ալ քիչ մը խռովութիւններ տեղի ունեցան։ Ասոնք, սակայն, միակ դէպքերն են. և Պոլսի անգլիական դեսպանը կը յայտարարէ, թէ նախապէս փակուած որբանոցներն եւս պիտի վերաբացուին։ Նպաստի կարիքը փոքր չափով մ'իսկ պակսելու վրայ չէ և եթէ Ռուս կառավարութեան ձեռնարկը — բանակը ցրուելու [illegible] ապատամանող հայ գաղթականներն իրենց երկիրը դարձնելու — գործադրուի, այն ատեն ա՛լ աւելի նեղութիւններ պիտի ըլլան։

*

«Միշինէրի Հէրալտ»ի մէջ կը կարդանք։

«Վերջերս Թուրքիայի այլ և այլ մասերուն մէջ հաստատուած որբանոցները փակելու բաւական վտանգ կար, մէկ կողմէն հայերու նախանձէն և միւս կողմէ ալ Թուրքերու վախէն. երկու կամ երեք հատ արդէն իրենց գործը Թոդուցին կառավարութեան հրամանով, մէկ հատ Տիգրանակերտի մէջ միւսը Բալուի մէջ, որ գերմանացիներու խնամակալութեան տակն էր. լուր չունինք թէ ուրիշներ ալ գոցուած են թէ ոչ։ Լուսաւորչական հայերը մեծ մտատանջութեան մէջ են, որ մի գուցէ իրենց որբերը ուրիշ կրօնքի ազդեցութեան ենթարկուելով և անոր սովորելով՝ իրեց մայրենի եկեղեցին լքանեն, մինչդեռ Թուրքերը անշուշտ խրատած են հայերը, որ այսպիսի որբանոցներու ազդեցութեան դէմ բողոքեն։ Սակայն գործը ինքնին այնքան բարեսիրական է, որ միայն կոյրերը և անձուկ մտքի տէր եղողները կրնան հակառակիլ անոր։ Եթէ այդ չէնքերը գոցուին, անգամ մը ազատուած այս պզտիկները նորէն առանց ընակարանի պիտի մնան և անգամն ալ նեղութեան և կարիքներու պիտի ենթարկուին։ Այս մասին թէ Անգլիական և թէ Ամերիկական դեսպաններու բռնած ընթացքը գովելի է և որբերու վիճակի բարելաւումին մեծ յոյս կայ։

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՎԱՆԻ ՍՈՎԵԼՈՑ

ԲԱՐԵԻ ՄԸ ՏԽՈՒՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻՆ

24 Մայիս Փրովիտէնս

Մայիս 21. կիւրակէ երեկոյ ազգային ժողովարարհին մէջ տեղ չունինք նստելու։ Վան ու Վասպուրականի գործը օգնութեան հրաւիրած էր գործաւոր զաւակները։ Ամէնքը ներկայ էին հոգով ու սրտով։

Առաջին ատենախօսն էր Օր. Ալիս Սթօն Պլաքուէլ. հրաւիրուած